

Nr 14.

Ankom till riksdagens kansli den 29 februari 1944 kl. 3 em.

Utlåtande angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Enligt § 4 i den för bankoutskottet gällande instruktionen har utskottet att undersöka och granska riksbankens tillstånd och huru densamma styrd och förvaltd blivit, och bör utskottet därvid med synnerlig uppmärksamhet följa de fullmäktiges åtgärder, som avse metalliska kassans upprätthållande samt myntutväxlingens fortgång och bestånd.

För granskningens verkställande har utskottet tagit del av *dels* fullmäktiges i riksbanken allmänna och särskilda protokoll samt direktionens protokoll ävensom protokoll från gemensamma sammanträden med fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret, samtliga protokoll för tiden från och med den 10 januari 1943, intill vilken dag ansvarsfrihet beviljats för fullmäktiges i protokollen antecknade beslut och åtgärder, och till början av innevarande års riksdag, *dels* den av riksdagens revisorer avgivna berättelsen om verkställd granskning av riksbankens tillstånd och förvaltning under år 1942, *dels* ock fullmäktiges med utskottets memorial nr 1 till riksdagen överlämnade berättelse angående riksbankens tillstånd, rörelse och förvaltning under år 1943, ävensom de redogörelser, som av styrelserna för riksbankens avdelningskontor lämnats i avseende å dessa kontors förvaltning under samma år.

I fråga om metalliska kassans ställning, sedelutgivning, in- och utlåningsrörelsen ävensom övrig verksamhet vid riksbankens huvud- och avdelningskontor samt vid riksbankens pappersbruk och sedeltryckeri tillåter sig utskottet att för en närmare kännedom om hithörande förhållanden hänvisa till de redogörelser, som lämnats i de berättelser, vilka avgivits av riksdagens revisorer och fullmäktige i riksbanken.

Å sin utlånings- och övriga rörelse under år 1943 har riksbanken erhållit en vinst av 9 409 229 kronor 61 öre.

I avseende härå hänvisas till de specificerade uppgifter beträffande riksbankens vinst- och förlusträkning, som förekomma i fullmäktiges nyssnämnda, av utskottet med memorial nr 1 till riksdagen överlämnade berättelse.

För den granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning, som åligger innevarande års riksdags bankoutskott, har utskottet tagit del av *dels* de allmänna protokoll och protokoll över låneärenden, som blivit förda hos fullmäktige i riksgäldskontoret från och med den 10 januari 1943, intill vilken dag ansvarsfrihet tillerkänts fullmäktige för deras i protokollen

antecknade beslut och åtgärder, till och med den 9 januari 1944 ävensom de protokoll, som under samma tid blivit förda vid gemensamma sammanträden med fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret, dels den av riksdagens revisorer avgivna berättelsen om granskning av riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning för tiden 1 juli 1942—30 juni 1943, dels ock fullmäktiges med utskottets memorial nr 2 överlämnade, till 1944 års riksdag avgivna berättelse.

Sedan utskottet numera fullgjort sitt granskningsuppdrag, får utskottet av-
giva berättelse över den verkställda granskningen.

1:o.

Statsupplåningen och småspararna.

Riksdagens revisorer ha i sin berättelse angående riksgäldskontoret gjort vissa uttalanden i fråga om kostnaderna för statsobligationer av låg valör och om rikskontona.

I fråga om kostnaderna för statsobligationer av låg valör ha revisorerna anfört följande:

»Äldre svenska statslån emitterades å obligationer, lydande å lägst 500 kronor. Redan för ett par decennier sedan infördes dock även obligationer å endast 100 kronor. Då 1940 års 4 procent statslån, det s. k. första försvarslånet, utsläpptes, gick riksgäldskontoret ännu längre och medtog även obligationer å 50 kronor. (Från premieobligationslånen bortses här, då de till dem hörande obligationerna å 50 kronor ju delvis få betraktas som lottsedlar.) Jämväl vid de båda senare försvarslånen såväl som vid ett par andra lån ha obligationer av 50-kronorsvalörer förekommit. Anledningen till att dylika låga valörer medtagits har varit att staten därigenom skulle få möjlighet att direkt uppsuga outnyttjad sparkraft hos småspararna.

Ränta å obligationer utbetalas regelmässigt halvårsvis. Möjlighet att frångå denna regel har näppeligen förelegat, då obligationer av 50-kronorsvalörer infördes, när kursättning då skulle avsevärt försvårats och obligationerna sannolikt skulle rönt ett mindre gynnsamt mottagande. Resultatet har emellertid också blivit, att räntebelopp om endast 75 öre respektive en krona i fråga om respektive 3 % och 4 %-lånen i ett stort antal fall måst utsändas tvenne gånger om året.

Revisorerna hava därför ansett det vara av intresse att undersöka de löpande årliga kostnaderna för i statsskuldboken inskrivna obligationer av låg valör. Enligt från riksgäldskontoret lämnad uppgift uppgå de årliga kostnaderna för ett certifikat till 93 öre per år, vartill ytterligare några ören, avseende engångskostnader utslagna per år av lånets löptid, kunna läggas. Beräkningarna äro baserade på antalet certifikat den 31 mars 1941, då de utgjorde 210 000. Sedan dess torde antalet ha något minskats.

För certifikat, lydande å större belopp, är denna kostnad relativt obetydlig, men för certifikat avseende endast en femtio- eller hundrakronorsobligation ställer sig kostnaden hög i jämförelse med räntekostnaden. Räntan å en 3 %-obligation om femtio kronor uppgår ju nämligen till endast 1 krona 50 öre per år, medan kostnaden för inskrivning, räntans utbetalande o. d. såsom ovan nämnts uppgår till 93 öre per år.

Det synes även böra framhållas, att ett mycket stort antal ägare till obligationer av 50-kronorsvalör underlåta att lyfta förfallen ränta. Nedanstående sammanställning visar kuponger av denna valör, som den 30 juni 1943 ej blivit inlösta av riksgäldskontoret:

	1. försvarslånet 4 % (kupong à 1 kr.)	2. försvarslånet 4 % (kupong à 1 kr.)	2. försvarslånet 3 % (kupong à 75 öre)
Förfalldodag	1/11 42	15/1 43	15/1 43
Antal obl.....	498 000	120 000	672 000
därav inskrivna i statsskuldboken	84 700	75 500	154 800
Inlösta kuponger.....	280 000	31 000	262 900
Ej inlösta kuponger	133 500	12 900	254 300
Ej inlösta i % av samtliga utelöpande	38.3 %	29 %	49.8 %

Av i statsskuldboken inskrivna obligationer à 50 kronor redovisas samtidigt ca 3 500 ränteutbetalningar såsom återkomna obeställbara försändelser.

Dessa icke lyftade räntor tillfalla enligt allmänna bestämmelser om preskription efter 3 år obligationernas utfärdare. Det torde dock knappast bli möjligt för fullmäktige att vägra utbetalning till den, som efter denna tids utgång begär att utfå tidigare icke uppburna räntor, och dylika krav torde sannolikt komma att ställas om icke förr så vid obligationernas inlösen eller konvertering. Någon större besparing i detta hänseende torde därför icke kunna göras.»

För egen del hava revisorerna uttalat följande:

»Revisorerna finna ovan angivna kostnad för obligationer av låg valör oproportionerligt hög. Det vill därför synas revisorerna, som om det framdeles vid uppläggande av nya lån eller konvertering av äldre lån borde övervägas, om icke obligationer lydande å alltför låga valörer kunde undvikas. Huruvida andra för staten billigare låneformer då böra komma till användning, eller om småspararna böra hänvisas till den tidigare för dem vanliga sparformen att insätta sina sparmedel hos sparbanker och andra penninginrättningar torde få avgöras med hänsyn till då rådande läge på penningmarknaden.»

Över revisorernas uttalanden ha *fullmäktige i riksgäldskontoret* i skrivelse den 30 december 1943 — vilken skrivelse återgivits i anslutning till den tryckta revisionsberättelsen (s. 20—23) — avgivit följande yttrande:

»Av de räntebärande obligationslånen förekomma obligationer å 50 kronor i de tre försvarslånen av år 1940 resp. 1941 och 1942. Denna valör finnes dessutom i de fyra hittills emitterade lånen för inlösen av enskilda järnvägar. För ett av dessa senare lån ha även utgivits två andra valörer å lägre belopp än 100 kronor, nämligen å 75 kronor och 60 kronor, samt för ett annat två valörer å lägre belopp än 50 kr. nämligen å 40 kr. och 35 kr. Från järnvägslånen kan man emellertid i detta sammanhang bortse, då där förekommande låga obligationsvalörer, som f. ö. utgivits i endast ett ringa antal, tillkommit uteslutande av tekniska skäl i och för statens inlösen av vissa järnvägsbolags aktier.

Införandet av 50-kronorsvalören för försvarslånen motiverades därmed, att det med en så låg valör som 50 kronor skulle bli möjligt att få en omfattande anslutning till lånen även från de breda folklagrens sida. För det första försvarslånet ansågs en sådan tillslutning särskilt nödvändig med hänsyn till storleken av det belopp, som då måste upplånas vid en tidpunkt, när tillgången på medel på kapitalmarknaden var mycket knapp. För de två följande försvarslånen, då penningtillgången var rikligare, hade nu näm-

da skäl för 50-kronorsvalören icke samma betydelse. Men man ansåg sig då, liksom vid första försvarslånet, med hänsyn till lånens karaktär av folk-lån böra behålla den låga valören för att möjliggöra även för mycket små sparare att deltaga i lånen. Denna synpunkt ansågs vara av vikt även med hänsyn till den betydelse som försvarslånen otvivelaktigt hade som en nationell manifestation.

Fullmäktige förbisågo icke vid första försvarslånets uppläggande, att en stor spridning av lånets lägsta valörer skulle medföra höga förvaltningskostnader för riksgäldskontoret, särskilt om dessa valörer komme att i stor omfattning inskrivas i statsskuldboken. En då diskuterad utväg att åtminstone delvis undkomma de stora kostnaderna hade varit att hänvisa de smärre tecknarna å lånet till den i januari 1940 började, för den stora allmänheten avsedda låneformen med sparobligationer, vid vilken låneform inskrivning i statsskuldboken icke ifrågakommer. Denna lösning av frågan ansågs emellertid icke lämplig, då sparobligationerna voro så gott som okända för allmänheten. Det ansågs ej heller lämpligt att hänvisa de små placerarna till en för dem avsedd låneform, medan en annan låneform skulle avses för de större placerarna, särskilt som räntan å sparobligationerna icke var så hög som å försvarslånet. Samma förhållande rådde vid emissionen av det andra försvarslånet.

Vid emissionen av det tredje försvarslånet ingingo däremot sparobligationerna som en del av lånet. De hade nämligen då hunnit bli något mer kända och den för dem gällande räntan kunde då tävla med räntan för de i lånet ingående två obligationslånen av vanlig typ. För ett av dessa bibehölls emellertid 50-kronorsvalören. Den kom emellertid till ringa användning, då flertalet av dem, som tecknade små belopp, valde sparobligationerna.

Bortsett från de ovannämnda järnvägslånen har 50-kronorsvalören sedermera icke förekommit vid något räntebärande obligationslån. Med hänsyn till de stora förvaltningskostnaderna för de låga valörerna särskilt vid deras inskrivning i statsskuldboken, i jämförelse med det belopp, varå de lyda, har vid de senaste låneemissionerna ej heller någon 100-kronorsvalör utgivits. För tre under år 1943 utgivna lån är den lägsta valören därför 500 kronor. En sådan begränsning av obligationsvalörerna har ansetts kunna göras, enär allmänheten för smärre placeringar numera har tillgång till två låneformer, nämligen sparobligationerna och rikskontona, som båda erbjuda lika goda eller bättre villkor än de nyligen emitterade obligationslånen av vanlig typ.

Enligt fullmäktiges mening torde det bliva svårt att undvika att medtaga 50- och 100-kronorsvalörerna vid obligationslån, som uppläggas för konvertering av lån, i vilka dessa valörer ingå. Vid konverteringen under innevarande år av 1933 års 4 % obligationslån å 72 milj. kr., där lägsta valören var 100 kr., var denna fråga föremål för övervägande. Därest i det lån, som skulle erbjudas för konvertering, denna valör icke medtagits, skulle det icke ha blivit möjligt för innehavare av obligationer å belopp fr. o. m. 100 t. o. m. 400 kr. att konvertera sitt obligationsinnehav. Med hänsyn härtill erbjödos obligationsinnehavarna att konvertera sina obligationer i ett lån, i vilket även 100-kronorsvalören ingick.

Då ifrågavarande lån av år 1933 innefattade ett relativt litet antal obligationer med valören 100 kr., hade nu berörda fråga icke någon större betydelse. Annorlunda blir emellertid förhållandet, när under år 1945 konvertering skall ske av det första försvarslånet. För detta lån funnos, enligt en undersökning, avseende förhållandena den 31 mars 1941, inskrivna i statsskuldboken i runt tal 56 000 poster å 50 kr. och 40 000 poster å 100 kr. Dessa siffror torde i stort sett gälla fortfarande. Det vore givetvis önskvärt,

att konverteringen av dessa poster, liksom av ej inskrivna obligationer å nämnda valörer, tillhörande första försvarslånet, skedde icke i ett vanligt räntebärande obligationslån utan på annat sätt.

Ett bestämt ställningstagande i denna fråga, som vid flera tillfällen varit föremål för fullmäktiges övervägande, kan givetvis icke ske förrän vid den tidpunkt, då villkoren för första försvarslånets konvertering skola bestämmas. Såsom revisorerna framhållit, bör frågan avgöras med hänsyn till då rådande förhållanden på penningmarknaden.»

Beträffande rikskontona ha *revisorerna* anfört följande:

»I en till riksgäldskontoret inlämnad PM dagtecknad den 16 maj 1942 föreslog Svenska sparbanksföreningen inrättande av särskilda sparkonton för statsupplåningen. Syftet med dessa sparkonton var att skapa en på samma gång enkel, billig och för allmänheten tilltalande form för ett kontinuerligt småsparande för statens räkning, såsom ett led i den fortgående statliga låneverksamheten med sikte på att uppsuga överflödig köpkraft.

Vid sammanträde den 26 november 1942 beslöto riksgäldsfullmäktige inrättande av dylika konton, vilka fingo namnet rikskonton. De för inlåningen å dylika rikskonton gällande bestämmelserna äro i huvudsak av följande innehåll:

Inlåning å rikskonton ombesörjes för riksgäldskontorets räkning av postsparbanken, de till Svenska sparbanksföreningen anslutna sparbankerna samt de flesta av landets affärsbanker. För varje öppnat rikskonto utfärdas en motbok med den bank, där första insättningen verkställs. Banken upplägger för varje utfärdad motbok ett särskilt konto, på vilket genom bankens försorg antecknas alla insättningar och uttag ävensom motboksägaren gottskriven ränta. De inlånade medlen överlämnas i en summa månadsvis till riksgäldskontoret, sedan avdrag gjorts för uttagna belopp. De genom sparbankerna upplånade rikskontomedlen överlämnas till riksgäldskontoret genom förmedling av sparbankernas bankaktiebolag. Såsom ersättning för bestyret med rikskontoinlåningen utbetalar riksgäldskontoret i början av varje kalenderår till respektive bank i provision ett belopp, utgörande 6 % av den för nästföregående kalenderår insättarna tillkommande räntan. Denna provision motsvarar omkring 0,2 % av under året å rikskonto i medeltal innestående kapital. Riksgäldskontoret tillhandahåller bankerna kostnadsfritt erforderligt antal rikskontoböcker.

Rikskonto kan öppnas endast för enskild person. För en och samma person får under varje kalenderkvartal insättas högst 300 kr.; dock får tillgodohavandet å kontot icke annorledes än genom upplupen räntas läggande till kapitalet ökas utöver 4 000 kr. Medel, som under ett och samma kalenderår insättas å rikskonto, äro utan uppsägningstid tillgängliga för uttag efter utgången av det sjätte kalenderåret efter det år, då insättningen skett. Sålunda äro medel, som insättas under år 1943, disponibla efter utgången av år 1949. Å medel, som kvarstå till utgången av sjätte kalenderåret efter insättningen, utgör den årliga räntan $3\frac{1}{2}$ %. Ränta räknas från dagen för insättningen och lägges vid årets slut till kapitalet. Ränteberäkning å innestående medel upphör med utgången av sjätte kalenderåret efter insättningsåret, såvida ej annan överenskommelse träffas mellan vederbörande bank och riksgäldskontoret eller medlen då överföras till annan inlåningsräkning med de för sådan gällande räntevillkoren. Å rikskonto innestående medel kunna före utgången av sjätte kalenderåret efter insättningen uttagas av motboksägaren i regel efter en uppsägningstid av minst en månad (s. k. förtidsuttag). Vid förtidsuttag skola de tidigast insatta medlen först tagas i anspråk. Å medel, som uttagas i förtid, skall motboksägaren av räntan återbära ett belopp, motsvarande 2 % av de uttagna medlen; dock skall å medel, som innestått högst sju månader, återbäringen uppgå till samma belopp som den på de uttagna medlen belöpande räntan. Ränteåterbäringen avdrages från det innestående tillgodohavandet. Nu angivna bestämmelser för ränteåter-

bäringen medföra, att å medel, som uttagas efter att ha inestått endast sju månader eller kortare tid, någon ränta icke utgår, samt att å medel, som inestått längre tid än sju månader, räntesatsen stiger successivt för att vid utgången av det sjätte kalenderåret uppnå $3\frac{1}{2}$ ‰. Från reglerna för förtidsuttag gäller det undantaget, att ränta må under kalenderåret närmast efter det, då den upplupit, uttagas utan särskild uppsägningstid och utan att någon återbäring behöver ske.

Inlåningen å rikskonton började den 1 april 1943. Insättningarna under månaderna april—september samt inestående belopp vid varje månads slut framgå av nedanstående tabell:

	Insättningar		Innestående vid
	Antal	Kronor	månadens slut Kronor
April	1 689	250 105	250 055
Maj	1 220	156 251	405 081
Juni	974	114 673	519 697
Juli	1 323	203 540	722 192
Augusti	961	114 995	836 876
September	1 012	121 066	956 078

Antal nya konton under varje månad samt totalantalet konton utgjorde:

	Nya konton	Totalantal
April	1 521	1 521
Maj	621	2 136
Juni	374	2 509
Juli	228	2 732
Augusti	167	2 899
September	238	3 129

Fördelade på olika kreditinstitut uppgingo antal konton och behållningen vid september månads slut till:

	Antal konton	Behållning
Postsparbanken	1 735	514 358
Sparbanker	967	296 509
Affärsbanker	427	147 206

Kostnaderna för rikskontona ha uppgått till omkring 100 000 kronor för tryckning av motböcker samt 140 475 kronor för reklam i form av annonsering, broschyrer, affischer m. m. Inalles ha tryckts 237 600 motböcker, varav 127 300 för sparbankernas del.

I fråga om de angivna kostnaderna för reklam bör anmärkas, att den där uppgivna annonseringen endast omfattar sådan, som skett enbart för rikskontona. Dessutom har annonsering, som skett i samband med den allmänna sparpropagandan, delvis även avsett rikskontona.»

För egen del hava revisorerna i ärendet gjort följande uttalande:

»Den nya sparform, som rikskontona utgöra, har hittills vunnit allmänhetens intresse i endast obetydlig utsträckning. Av de anförda uppgifterna beträffande antalet nya konton vill det dessutom förefalla som intresset för denna sparform icke ökades utan snarare avtog. Det synes därför revisorerna, som om de nedlagda kostnaderna för rikskonton icke stode i rimlig proportion till det hittills uppnådda resultatet.

Revisorerna hava velat bringa de gjorda iakttagelserna till riksdagens kännedom.»

I anledning av revisorernas uttalanden ha *fullmäktige i riksgäldskontoret* i sin ovanberörda skrivelse avgivit följande yttrande:

»Såsom finnes omnämnt i revisorernas berättelse har sparformen rikskonto tillkommit efter förslag av Svenska sparbanksföreningen. För egen del voro fullmäktige mycket tveksamma inför frågan, huruvida det funnes några utsikter för att vinna framgång för ytterligare en ny sparform. Erfarenheten av de i början av år 1940 införda sparobligationerna hade visat att det var svårt för en ny sparform, även om den bjöd speciella fördelar, såsom en särskilt hög ränta och därtill skattefrihet för ränteavkastningen, att vinna allmänhetens intresse vid sidan av sparbankernas, postsparbankens, affärsbankernas och andra sparinstitutets för allmänheten välkända och sedan årtionden tillbaka inarbetade sparformer. Skulle en ny sparform kunna slå igenom, förutsatte detta i varje fall att stora kostnader nedlades på att få den känd. Det vore ändock tveklaktigt, om ett resultat, som svarade mot kostnaderna, komme att vinnas.

Inom sparbankskretsar och även å andra håll ställde man sig emellertid optimistisk till de föreslagna rikskontona. Det framhölls, att, då ytterligare åtgärder borde vidtagas för att intensifiera sparandet, det vore av stor betydelse att få till stånd ett kontinuerligt sparande för statens räkning, förmedlat av sparinstitutet i en form, som allmänheten sedan gammalt vore väl förtrogen med, nämligen med användande av motböcker, i stort sett liknande de vanliga sparbanksböckerna. Det framhölls vidare att man för rikskontona kunde utnyttja den landsomfattande och i de minsta orter förgrenade organisation för sparpropaganda, som funnes inom sparbanksväsendet. Man kunde därvid på ett naturligt sätt anknyta till och utveckla det i form av sparklubbar o. d. organiserade sparandet.

Med hänsyn till det sålunda visade stora intresset för saken inom kretsar, som förutsattes kunna framgångsrikt verka för rikskontona, beslöto fullmäktige sig för att införa den nya sparformen.

Såsom framgår av revisorernas berättelse, har det emellertid visat sig att rikskontona hittills, trots en ganska omfattande propaganda både från riksgäldskontorets och vissa sparinstitutets sida, icke vunnit någon framgång. Huruvida det framledes kan vara att vänta förbättring härutinnan, är svårt att säga. Fullmäktige finna det emellertid ännu för tidigt att uttala något slutgiltigt omdöme om rikskontona. I varje fall torde man ännu någon tid framåt få fortsätta arbetet med att göra dem kända, innan man kan med säkerhet bedöma den nya sparformens framtidsutsikter.»

De former för statlig upplåning — räntebärande obligationer av låg valör och rikskonton — som berörts av revisorerna, ha införts efter världskrigets utbrott såsom ett led i riksgäldskontorets strävanden att upplåna medel från de breda lagren av små inkomsttagare. Samma kategori har kontoret i första hand velat nå vid försäljning av premieobligationer och sparobligationer, av vilka lånetyper den förra redan tidigare använts, medan den senare tillkommit under världskriget. Ifrågavarande upplåningsverksamhet har därjämte äsyftat att främja nysparandet samt uppsuga överflödigt köpkraft hos allmänheten. Särskilt upplåningen mot sparobligationerna och å rikskontona har härvid under vissa perioder bedrivits i samband med en allmän sparpropaganda. I likhet med revisorerna kommer utskottet i det följande att skärskåda här avsedda former av den statliga upplåningen företrädesvis från teknisk synpunkt. Utskottet kommer härvid endast att beröra de tre under

Utskottet.

krigsåren införda låntyperna utan att således ingå på premieobligationsförsäljningen.

Vad först angår emitteringen av räntebärande statsobligationer av låg valör tillkom densamma, såsom fullmäktige erinrat, för att underlätta för de små inkomsttagarna att delta i de under åren 1940—1942 upptagna försvarslånen. Dessa lån voro — fränsett löptiden, som var kortare än tidigare varit fallet — av den vanliga, huvudsakligen för stora kapitalplacerare avsedda obligationslånetypen. Denna kompletterades endast med en ny obligationsvalör å 50 kronor, liksom övriga valörer försedd med halvårskuponger och möjlig att inskriva i statsskuldboken. Den nya valören jämte den tidigare förekommande, men ganska litet använda valören å 100 kronor utnyttjades i stor utsträckning vid placeringar i lånen från den stora allmänhetens sida. Revisorerna ha fäst uppmärksamheten på de oproportionerligt stora kostnader, vilka äro förenade med skötseln av sålunda upplånade och i statsskuldboken inskrivna småbelopp, särskilt genom det stora antalet ränteutbetalningar två gånger årligen. Revisorerna ha därför ifrågasatt lämpligheten av att vid kommande emissioner bibehålla alltför låga valörer. Av fullmäktiges yttrande framgår, att en lösning av den av revisorerna upptagna frågan är av betydelse främst beträffande första försvarslånet med hänsyn till det stora antal av bortåt 100 000 inskrivningar i statsskuldboken å 50 och 100 kronor, som förekomma å detta lån. I likhet med fullmäktige anser utskottet önskvärt, att en blivande konvertering av detta lån kunde såvitt angår obligationsinnehav å nyssnämnda belopp ske på annat sätt än mot räntebärande obligationer av den vanliga typen med räntebetalning två gånger årligen. Hur denna fråga lämpligen bör lösas torde, såsom fullmäktige framhållit, kunna överblickas först vid den tidpunkt, då konverteringen blir aktuell.

De i april 1943 införda rikskontona, vilka upplagts uteslutande med tanke på de små spararna, ha, såsom revisorerna konstatera, hittills icke tillvunnit sig nämnvärt intresse från allmänhetens sida. Vid slutet av år 1943 uppgick det å dylika konton inestående beloppet till allenast 1,4 milj. kr., fördelat på 3 485 konton. Detta obetydliga resultat torde främst bero därpå, att allmänheten i rådande tidsläge synes sakna intresse att för en jämförelsevis lång tid framåt binda sparmedel på de villkor, rikskontona erbjuda. Såsom fullmäktige framhållit, torde det emellertid ännu vara för tidigt att uttala något slutligt omdöme om låneformen. Det synes ej uteslutet, att rikskontona under exempelvis ett skärpt utrikespolitiskt läge kunna bli ett verksamt instrument för den statliga upplåningen hos småspararna.

Vad slutligen angår sparobligationerna, vilka började försälas i januari 1940, var avsikten med desamma att skapa ett speciellt för småsparare lämpat statspapper. Lånetypen tillgodoser också de villkor, som ur allmänhetens synpunkt kunna uppställas vid placering av mindre belopp i statspapper, och den mottogs redan från början med stort intresse. Samtidigt måste lånetypen ur förvaltningssynpunkt anses vara jämförelsevis enkel och billig, varvid främst är att märka, att räntan ackumuleras under obligationens löptid och utbetalas först i samband med dess inlösen. Av skattetekniska skäl har det

ansetts lämpligt att medgiva skattefrihet för inkomst från sparobligationer. Beslutet härom, som fattades av 1940 års urtima riksdag på förslag av Kungl. Maj:t, medförde emellertid, att obligationerna kommo att bli begärliga för större inkomsttagare, för vilka skattefriheten särskilt med nuvarande höga beskattning innebär en förmån, större ju högre inkomsten är. Enligt en inom riksgäldskontoret verkställd utredning, avseende ställningen vid slutet av november 1942, torde man kunna räkna med, att nära hälften av det försålda obligationsbeloppet av bortåt 90 milj. kronor belöper på personer, som vanligen på en gång inköpt obligationer för högsta tillåtna belopp, 1 600 kronor. Antalet av ifrågavarande obligationsinnehavare har beräknats utgöra omkring 9 procent av samtliga innehavare, vilka uppgå till i runt tal 330 000. Det ligger nära till hands att antaga, att många av de personer, som förvärvat obligationer intill maximibeloppet, tillhöra de högre inkomstklasserna och att det i åtskilliga fall varit skattefriheten, som stimulerat till ifrågavarande överflyttningar av medel till sparobligationer. Dessa ha härigenom kommit att utnyttjas för placeringar, för vilka de ej varit avsedda, och de torde på grund av skattefriheten och ovan berörda placeringssätt ha blivit dyrare för staten än om de till övervägande delen inköpts av småsparare. Med hänsyn till gällande skattefrihet måste betänkligheter resas mot en höjning av maximiiinnehavet; snarare synes en sänkning kunna ifrågasättas. Då emellertid sparobligationerna visat sig vara en lämplig sparform för småspararna, böra desamma tills vidare bibehållas.

Riksgäldskontoret har under krigsåren nedlagt ett omfattande arbete på att med sin upplåning införliva det klientel, som småspararna representera. Det har för visso icke varit en lätt uppgift att konstruera speciellt för småspararna lämpade lånetyper, som kunna hävda sig i konkurrensen med redan förefintliga sparformer och för vilka administrationskostnaderna hålla sig inom rimliga belopp. Strävandena ha icke alltid krönts med önskvärd framgång. Den erfarenhet, som numera vunnits på förevarande, tidigare i vårt land i stort sett icke beträdda område, torde emellertid icke sakna sitt värde vid hithörande frågors handläggning i framtiden.

Vad i detta ärende förekommit har utskottet velat för riksdagen

anmäla.

2:o.

Protokoll och berättelser.

Vid granskning av ovannämnda protokoll och berättelser har utskottet i övrigt icke funnit något förhållande, som påkallat särskilt yttrande från utskottets sida; vilket utskottet härmed får för riksdagen

anmäla.

3:o.

Ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken.

Efter granskning av riksbankens räkenskaper för år 1942 hava riksdagens senast församlade revisorer i sin därom avgivna berättelse meddelat, att de för sin del ansåge, att ansvarsfrihet borde beviljas fullmäktige i riksbanken.

I enlighet med föreskriften i § 4 av den för utskottet gällande instruktionen vill utskottet meddela, att med avseende å riksbankens tillstånd, styrelse och förvaltning under den tid, granskningen omfattat, utskottet ej funnit anledning till erinran samt att utskottet för sin del anser, att ansvarsfrihet bör beviljas fullmäktige.

Utskottet hemställer alltså,

att ansvarsfrihet må beviljas fullmäktige i riksbanken *dels* för förvaltningen under år 1942 av bankens såväl huvudkontor som samtliga avdelningskontor i orterna, *dels ock* för de beslut och åtgärder, som finnas antecknade i fullmäktiges protokoll från och med den 10 januari 1943 till och med den 9 januari innevarande år.

4:o.

Ansvarsfrihet för fullmäktige i riksgäldskontoret.

Revisorerna hava för sin del tillstyrkt, att ansvarsfrihet måtte beviljas fullmäktige i riksgäldskontoret för den tid, revisionen omfattat.

I enlighet med föreskriften i § 4 av den för utskottet gällande instruktionen vill utskottet meddela, att med avseende på riksgäldskontorets ställning och förvaltning under den tid, granskningen omfattat, utskottet ej funnit anledning till erinran, samt att utskottet för sin del anser, att ansvarsfrihet bör beviljas fullmäktige.

Utskottet hemställer alltså,

att fullmäktige i riksgäldskontoret må tillerkännas ansvarsfrihet ej mindre för den av riksdagens år 1943 församlade revisorer granskade förvaltningen av riksgäldskontoret under tiden 1 juli 1942—30 juni 1943 än även för alla beslut och åtgärder, som finnas antecknade i fullmäktiges protokoll från och med den 10 januari 1943 till och med den 9 januari innevarande år.

Stockholm den 29 februari 1944.

På bankoutskottets vägnar:

HARALD ÅKERBERG.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit
från första kammaren: herrar *Akerberg, Sandén, Nordenson, Friggerdker*, Myrdal*,
Sylwan, Ohlin och Leander;*

från andra kammaren: herrar *Svedman, Paulsen, Andersson i Falkenberg*, Andersson
i Munkaljungby, Eriksson i Sandby, Barnekow, Sundberg* och Persson i Norrby.*

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.